

Hoe kan je er met muzische werkvormen en actief leren voor zorgen dat leerinhouden beter worden verankerd bij kinderen die vaak nog worstelen met het Nederlands als schooltaal?

Die vraag was in 2014 het vertrekpunt voor een unieke samenwerking in Hogeschool PXL tussen de departementen PXL-Education (lerarenopleiding), PXL-MAD School of Arts (opleiding beeldende kunsten) en PXL-Music (muzikantenopleiding). Drie onderzoekers zetten hun schouders onder het onderzoeksproject 'taalCULTuur'. Zij ontwierpen samen met studenten en met ervaren leraars in Limburgse basisscholen workshops voor anderstalige nieuwkomers. Dit proces werd gevoed met de resultaten van een literatuurstudie voor taal, beeld, muziek, drama en probleemgestuurd leren, waarbij we de onderlinge raakvlakken in de vorm van sleutelbegrippen in het theoretisch kader taalCULTuur goten. De workshops bleken een duidelijk positief effect te hebben op de taalvaardigheid en het welbevinden van de kinderen en de groei naar een open en tolerante houding van zowel leraar als leerling te versterken. Dit boek is bedoeld als inspiratiegids voor wie deze doelen ook nastreeft. Wij, de onderzoekers, hopen je met dit boek een handig hulpmiddel aan te reiken.

In het eerste hoofdstuk leggen we stap voor stap uit hoe je op een muzische manier een taal kan aanbrengen. In een volgend hoofdstuk nemen we de lesfiches op van de workshops die de afgelopen jaren door de studenten werden getest in vier Limburgse lagere scholen. Als introductie op de fiches leggen we uit hoe we samen met de studenten deze workshopfiches uitwerkten. Vooraleer je zelf met deze workshops aan de slag gaat, lees je best eerst hoofdstuk drie waarin we het theoretisch model taalCULTuur toelichten. Dit model wordt uitgelegd in de vorm van een onderzoeksgestandaard vakartikel. In de laatste vijf hoofdstukken zoomen we in op de didactische strategieën voor taal, actief leren, drama, beeld en muziek. Deze hoofdstukken kan je afzonderlijk lezen, afhankelijk van de workshop die je wenst te geven in je klas. Voor het project taalCULTuur ligt de focus enerzijds op woordenschatonderwijs, waarbij de kinderen de woordbetekenis achterhalen door hun leeromgeving met alle zintuigen waar te nemen en de nieuwe woorden in te oefenen met muzische werkvormen die taalinteractie stimuleren. De klemtoon ligt hier op het aanleren van de schooltaal Nederlands. Anderzijds geven we voorbeelden van een beeld- of muziekworkshop of een workshop actief leren vanuit waarneming, waarbij schooltaal nodig is ter ondersteuning van de creatieve expressie of als middel om te kunnen overleggen over het proces. Voor het aanleren van de schooltaal Nederlands delen we de taalstrategieën dan ook op in twee categorieën: 'taal als vak' en 'taal als communicatiemiddel'. Onder de titel 'handleiding taal' leggen we uit welke strategieën je kan toepassen om de schooltaal Nederlands aan te leren wanneer de taal als vak wordt aangeboden. Onder de titels 'handleiding actief leren, drama, beeld en muziek' leggen we uit welke strategieën je kan inzetten wanneer de taal als middel wordt ingezet om te communiceren tijdens het leerproces. Telkens illustreren we de aanpak aan de hand van een concreet voorbeeld uit één van de workshops. Het project taalCULTuur zet resoluut in op het gebruik van wisselende combinaties van muzische werkvormen, meer bepaald beeld, muziek en drama. We kiezen voor actief leren zodat het denkproces van de kinderen wordt gestimuleerd. De persoon-

lijke expressie is volgens ons essentieel om de betrokkenheid van de leerlingen te bevorderen en het aanleren van de schooltaal Nederlands te verrijken. De heersende didactiek van het hedendaagse westerse onderwijs verleent het beeld in hoofdzaak een ondersteunende functie. Met beelden kan men bovendien vrij makkelijk taalbarrières overbruggen. Maar beelden kunnen veel meer dan faciliteren en overbruggen. Beelden kunnen ook ontroeren, beïnvloeden, verwarring zaaien, meeslepen, overtuigen, provoceren, irriteren of iemand compleet van zijn sokken blazen. Beelden dragen de stempel van de cultuur en de tijdsgeest waarin ze ontstaan en gecommuniceerd worden. Het interpreteren van beelden heeft naast een praktische ook een diepgewortelde persoonlijke functie. Kinderen drukken in hun tekeningen vaak uit hoe ze zichzelf in interactie met hun omgeving ervaren. Kindertekeningen zijn vaak erg emotionele of dubbelzinnige documenten waarvan je niet mag verwachten dat ze louter iets ‘voorstellen’ en dus iets ‘betekenen’, ze drukken iets uit, ze vertellen iets. De zoektocht naar wat het kind wil uitdrukken en hoe het dat wil uitdrukken in een tekening is daarom een open en creatief proces, dat enkel is gebaat bij een procesgerichte aanpak en dito evaluatie. De subjectieve beeldende expressie van de kinderen wordt in het project taalCULTuur ingezet om de betrokkenheid van de leerlingen te bevorderen en het aanleren van de schooltaal Nederlands te verrijken.

Ook ongedwongen en spontaan musiceren is voor kinderen belangrijk om hun persoonlijke ervaringen te kunnen uitdrukken. De muzikale eigenheid van kinderen is sterk cultureel verankerd: kinderliedjes, kenmerkende intervallen, toonaarden, ritmes en klanken. Die worden door kinderen vaak gevarieerd en gemoduleerd in eigenzinnige en afwijkende versies afhankelijk van de context waarin ze worden gebruikt. Door diverse muzikale expressievormen aan bod te laten komen bevestigt je kinderen in hun eigenheid en kunnen ze die zowel non-verbaal als verbaal delen, zodat er taalwinst gerealiseerd wordt. Dat vraagt een totaal andere benadering dan de ‘klassieke’ aanpak die kinderen eerst noten aanleert die ze correct moeten reproduceren (vocaal of instrumentaal), om er vervolgens een tekst (refrein en strofes) op te plakken. Vanuit onze benadering (muziek als het verklanken van ervaringen) kan er dus met van alles ‘muziek’ gemaakt worden. De procesgerichte aanpak maakt ruimte vrij voor experiment en persoonlijke ervaring. Het kan gaan om bestaande instrumenten (een ukelele, een synthesizer), zelfgemaakte instrumenten (trommel gemaakt van een tonnetje), vindinstrumenten (een blad papier dat gekreukt wordt, een kartonnen doos) of bodypercussie. Bovendien verhoogt samen musiceren de verbondenheid. Deze aanpak laat een sterke interactie toe met de beeldende activiteiten.

Tenslotte weten we dat jonge kinderen de taal oppikken door hun gesprekspartner te 'lezen' met al hun zintuigen. Zelf gebruiken ze spontaan non-verbale taal om te communiceren. Met gebaren, mimiek, intonatie en emotie versterken ze hun boodschap. Het eigen lichaam is voor kinderen een belangrijk instrument om in interactie te gaan met hun omgeving. Daarom kreeg ook drama een plaats in ons model voor taalstimulering. Enerzijds omdat lichaamstaal het taalbegrip vergemakkelijkt, anderzijds omdat non-verbale taal elk kind de kans geeft om een inbreng te doen. Verder kan je voor drama speelse werkvormen kiezen waarbij het kind in de rol van een ander personage kruipt of juist zijn eigen culturele waarden uit. Ook voor drama is fantasie, verbeelding en persoonlijke expressie het vertrekpunt om hun eigen verhaal tot leven te brengen en betekenis te geven aan taal. Bij dit boek horen diverse filmfragmenten om de didactische werkvormen te verduidelijken. Ga naar <http://dl.garant-uitgevers.eu> en geef je mailadres en de code van blz. 4 in. Wij hopen dat deze praktijkvoorbeelden je zullen inspireren om je eigen lespraktijk nog meer te verrijken!

*Karen Reekmans
Catherine Roden
dr. Kris Nauwelaerts*